

Sillanpään perheen kolme pakomatkaa

Pitkä tie Vienan Vuokkiniemestä Suomen kautta Ruotsin Boråsiin

Vuosi 1941 oli Vuokkiniemessä melko rauhatonta aikaa. Muistaakseni kesäkuun alussa saatiin viedä kaikki veneet kylän rantaan. Siihen aikaan meillä oli kortteerissa elokuvakoneen käyttäjä, venäläinen kinomekaanikko. Eräänä iltana myöhään, puolenyön maisessa hän tuli ja ilmoitti, että sota oli syttynyt ja nyt on kaikkien lähdettävä pakosalalle, tosin Pirttilahteen vain, ammunnan ajaksi.

Meille tuli kiire haalia tavaroita kokoon ja kerääntyä sitten pristanin rantaan. Sinne ehdittymme huomasimme, että veneemme oli jo poissa. Saimme tyytyä vanhaan, vuotavaan ja raskassoutuisen lotjaan. Meitä oli veneessä neljä veljestä, sisko ja äiti. Vanhin veli Alekski oli alkumatkasta kinomekaanikon veneessä, kun tämä oli yksin.

Evakuointi kesällä 1941

Evakuointisaattue pääsi sitten liikkeelle, ja Pirttilahteen päästyä ilmoitettiin, että matkaa jatketaan tsäijyn ja lepotaun jälkeen Jyväskylälahteen tai ehkä Uhtualle saakka.

Niin matka jatkui. Oli muuten harvinaista, että Kuittijärvi oli aivan rasvattu. Tultiin Petäjäsaareen, missä pidettiin viimeinen lepotauko ennen Jyväskylälahtea. Äiti ehdotti evakuoinnin johtajille, että "eikö meidän perhe saisi soutaa Pitkäänperään, missä asui isän sisko Perukan Anni". Meiltä oli näet lähtökiireessä jäänyt siskon vaatteet kotiin ja arvelimme saavamme Anni-tädiltä jotakin. Tähän suostuttiin.

Muistan vieläkin ensimmäiset sanat, jotka täti sanoi astuessamme sisään:

"Onnako oletta viimeisen kerran koista lähten". Pitkässäperässä saimme syödäksemme, lepäsimme muutamia tunteja ja varustauduimme taas matkaan. Rannassa oli vieras vene, melkein liiankin pieni meille, mutta sillä läksimme luottaen tuulettomaan säähän. Äiti ja Alekski istuivat airoihin, Emil perään ja me muut keskelle ja niin lähdettiin, mutta ei muiden perään Jyväskylälahteen, vaan kotia päin, sillä äiti sanoi: "Nyt kokka kohti Vuokkiniemeä"! Oli myös ajatus, että jäädään johonkin saareen odotelemaan tilanteen selviämistä, mutta lopulta päätettiin, ettei minnekään, vaan kotiin.

Vähän ennen Pirttilahtea meitä vastaan tuli vene. Tutujahan siinä oli, Kyyrösen Ontrein perhe ja eräs nainen, jonka nimeä en enää muista. Kuulumiset vaihdettuamme otimme naisen kyytiin, vaikka meillä oli jo muutenkin ylikuormaa. Hyvin kuitenkin Vuokkiniemeen selvittiin.

Pojat pyssyjen kera vastassa

Kylä oli tyhjä venäläisistä eikä siellä ollut suomalaisiakaan; he tulivat vasta vuorokautta myöhemmin. Sepän rannassa meillä oli kuitenkin vastaanottajat, Seppäsen Alekski, Raimakseen Kustaa ja joukko isompia poikia. He olivat sammuttaneet tulipalon Sepän kasarmilla ja löytäneet sieltä aseita ja patruunoita sekä kiikarin sekä päättäneet, että jos venäläisiä tulee, niin he ampuvat. Meidän veneemme he olivat havainneet jo kaukaa ja päättäneet, ettei sitä päästetä rantaan. Lähemmäksi soudettuamme pojat tunsivat meidät ja viit-

toilivat kovasti, että tulkaa tänne.

Suomalaiset tulevat Vuokkiniemen

Yön aikana kylän liepeille oli tullut suomalainen pioneeriryhmä ja majoittunut Kaskölään sillan viereen. Sillan venäläiset olivat lähtiessään räjäyttäneet. Sieltä lähti pieniä partioita tutustumaan kylään. Niin tuli meillekin aamulla kaksi sotilasta. Äiti herätti meidät. Me pelättiin kovasti, että mitähän ne meille tekee: tappauko vai mitä mitä pahua luatiu? Koulussa meitä oli varoitettu, että suomalaiset on raakoja, niillä on isot puukot vyöllä, ensi ne kiduttaa ja sitten tappaa.

Suomalaiset juttelivat siinä vähän aikaa ja sitten pyysivät minua mukaansa oppaaksi, kun läksivät kylää tutkimaan. Minä istuin polkupyörän tavaratelineellä ja pelkäsin. Niin kierreltiin kylää ja käytiin muutamissa taloissa, joissa oli asunut venäläisiä sotaherroja. Yhdestä talosta löysimme lastenpyörän, sellaisen, jossa on kolme pyörää. Sotilaat kysyivät minulta, haluanko sen itselleni. Tietysti halusin, mutta vielä ajoimme edelleen, pyörä piilotettiin ja kotimatalla kävin sen hake-massa. Se oli minun ensimmäinen pyöräni.

Siitä jatkoimme matkaa Kaskölään päin sillan luo. Siellä kenttäkeittiö kiehui. Sotilaat kysyivät minulta, että onko minulla nälkä. Kyllähän nälkä oli, mutta en alkuun uskaltanut ottaa ruokaa, kun pelkäsin, että se on myrkytettyä. Katsoin monta kertaa, kun sotilaat ottivat sitä pakkia ja söivät. Mitään ei tapahtunut. Sitten minä viimein rohkaisin

luontoni ja ammensin keittoa pakin kanteen, jonka olin saanut sotilailta, ja rupesin syömään. – Kyllä me olimme propagandan uhreja!

Niin kuluivat sotavuodet, jotka tietysti toivat elämään kaikenlaista vaihtelua. Jännittävää oli seurata, kun venäläinen kävi pommittamassa kylää. Suurempia osumia ei tullut. Syksyllä 1943 jouduimme siirtymään partisaaniuhan takia yöksi keskikylälle. Olimme yötä Ryöttilässä.

Kylän rahvas valinnan edessä

Siten tuli vuosi 1944, syyskuu. Suomen ja Venäjän sota loppui. Meille ilmoitettiin, että niiden, jotka haluavat lähteä Suomeen, pitää kerääntyä koulun luo: sieltä kuorma-autot lähtevät. Meillä se oli varma asia, että lähdetään, kun äiti oli syntynyt Suomessa.

Niin lähdettiin rajalle ja edelleen Hyrynsalmelle. Siellä meidät lastattiin junaan, joka vei Alapitkälle, kokoontumisleirille. En muista tarkasti, kuinka kauan siellä olimme, ainakin niin kauan kuin lehmien tuojat saapuivat: siinä joukossa olivat veljeni Alekski ja Emil.

Alapitkältä meidän joukko lähti Jalasjärvelle, äidin synnyinsijoille Ylivallin kylään. Kun sieltä ei saanut töitä, muutimme Jokipiisiin, missä oli sahalaitos. Vanhemmat veljeni saivat sieltä työpaikan ja minä jatkoin koulunkäyntiä. Syksymmällä Emil lähti Ouluun ja sai sieltä työpaikan Merikoskelta. Siellä olivat jo töissä ainakin Roinisen Onni, Risto Remsu ja Seppäsen Elias. Jouluksi Emil tuli kotiin ja lomalta lähtiessään vei mu-

kanaan myös Aleksin Ouluun töihin. Vesteri jäi töihin Jokipiin sahalla.

Uusi elämä Suomessa

Kun velipojat tienasivat siellä Oulussa melko hyvin, meille syntyi ajatus, että voisimme ehkä ostaa oman pienen maalaistalon. Myös äidin sukulaiset kannattivat tätä. Sopivan paikan, keskikokoisien maalaistalon, löysimme Ylistaron Untamalan kylästä. Toukokuun 10. päivänä 1945 muutimme sinne ja aloitimme normaalielämän.

Vesteri pääsi sahalle lämmittäjäksi ja minä menin äidin nuoremman siskon luo kesärengiksi. Syksyllä en paljon joutanut koulun penkille, sillä työskentelin sahalla putupoikana raamin alla. Siihen aikaan ei ollut automaattikuljettimia, vaan sahanpuru piti kantaa säkeillä ulos. Koulu jäi tosiaan vähiin, sillä rahaa oli hankittava. Olihan meillä talosta velkaa kokonaista 140 000 markkaa senaikaista rahaa. Toinen jatkokoululuokka jäi minulta näin ollen melkein kokonaan käymättä. Sain siitä muistutuksen päästödistukseen, mutta hyvinpä olen ilman sitäkin pärjännyt.

Rahanleikkaus ja pankkilaina

Vuodenvaihteessa 1945-46 tuli Suomessa rahanleikkaus. Emil soitti Oulusta meidän naapuriin, että jos meillä on käsissä seteleitä, niin ne pitää viedä heti pankkiin ja maksaa velka. Oli Tapaninpäivä. Vesteri lähti minua etsimään ja löysi puolen yön aikaan Tapanin ajelulta. Kiiruhdimme kotiin. Äiti oli kerännyt kaikki setelirahat, ja sitten minä läksin pyörällä polkemaan parinkymmenen kilometrin matkaa Ylistaron asemalle. Siitä lähti juna kuuden aikaan Seinäjoelle. Laina meillä oli Jalasjärven säästöpankista eikä siihen aikaan voinut maksaa toiseen pankkiin tai konttoriin. Jalasjärvelle oli siis päästävää. - Ra-

hanleikkauksesta oli meille suuri hyöty, kun rahan arvo laski eikä meillä mennyt kauan, kun laina oli loppuun maksettu.

Elämä alkoi mennä jo aika mukavasti. Alekski ja Emil olivat kesät kotona heinätoissa. Rehua tarvittiin paljon; olihan meillä nyt neljä lehmää ja hevonen.

Punainen Valpo kiinnostuu karjalaisista

Vähän ennen joulua 1947 olivat Emil ja Alekski tavanneet Oulussa Vuokkiniemen entisen (ja viimeisen) aluepäällikön, joka oli nyt poliisina Oulussa. Tämä oli kertonut aavistavansa, että Valpo on kiinnostunut perheestämme. Eikä siihen kauan mennytkään. Kun pojat palasivat joulun jälkeen töihin, poliisit hakivat Emilin työmaalta kuulusteluihin. Valpon miehet houkuttelivat lähtemään takaisin Venäjälle, lupasivat kaikkea hyvää. Emil oli vastannut: "Emme lähde, sillä meillä on täällä kaikki hyvin". Siitä kuulustelijat suuttuivat ja sanoivat, että sitten teidät viedään pakolla.

Emil palasi takaisin työmaalle ja selitti tilanteen Aleksille, ja sen jälkeen he tapasivat Onnin, Riston ja Eliaksen. Yhdessä pojat päättivät häipyä Suomesta niin pian kuin mahdollista. Samana päivänä he ottivat lopputilit. Emil matkusti heti Kemiin, missä hänellä tuttavina Veitsiluodon karjalaisissa. Siellä hän järjesti meitä varten taksin maaliskuun alkuun. Alekski puolestaan oli matkustanut kiireesti kotiin. Tuli kova kiire myydä karja pois. Äidin siskon mies lupasi katsoa talon perään, vaikka asuikin Jalasjärvellä. Iltapäivällä tilasimme taksin Ylistarosta, ja ajoimme Lapualle, kun emme uskaltaneet Ylistarosta nousta junaan. Niin tulitiin Ouluun. Onni, Risto ja Elias olivat jo häipyneet. Tapasimme siellä Liisa Erikssonin, joka lähti myös mukaamme Kemiin Veitsiluotoon, Mari Remsulle.

Siellä saatiin ikäviä uutisia. Taksi, jonka Emil oli tilannut meitä kuljettamaan, oli joutunut kiinni jonkin inkeriläisperheen pakomatkalta. Meidän oli kiireesti laadittava uusi suunnitelma. Tornion suunta näytti vaaralliselta.

Hiihtämällä meren poikki Ruotsiin

Seuraavana päivänä Emil ja Maksisen Alekski lähtivät Kemiin ostamaan kahdeksan suksiparia. Meitä aikuisia oli kuusi, pikkusisko varten tehtiin suksikelkka; toiseen kelkkaan tuli omaisuutemme, neljä matkalaukkuja. Maaliskuun 7. päivän iltana laskeuduimme Veitsiluodon rannasta jälle ja läksimme hiihtämään kohti Ruotsia. Meillä oli kompassi, mutta ei karttaa. Tämä sai aikaan sen, että hiihdimme harhaan. Aamulla oltiin jossakin Kemmin edustalla. Luulimme, että ollaan jo Ruotsin rannikolla, kun nähtiin maata, mutta se olikin vain saari. Saarella oli pieni kalastajan mökki, jonne päätimme mennä sisälle. Ovi oli lukossa, mutta avaimen löysimme kynnyksen alta. Mökin seinällä oli kartta, josta tutkimme, missä oikein olemme.

Pitkän ja Pätjän kalamajalla

Olimme ehtineet olla mökissä ehkä parisen tuntia, kun näimme kahden miehen tulevan mökille. Päätimme, että Emil lähtee miehiä vastaan ja sanoo, keitä olemme ja minne ollaan menossa. Miehet sanoivat, että ette ole ensimmäisiä, paljon tästä on mennyt ihmisiä Ruotsiin päin. Miehet kertoivat lähtevänsä päiväksi kalaan ja kehottivat meitä olemaan sisällä kunnes he palaavat illansuussa laittamaan ruokaa. Emme päässeet selville, keitä nämä kalastajat olivat; he kutsuivat vain itseään nimillä Pitkä ja Pätkä. Kun toinen miehistä, Pätkä, läksi halkoja pienimään, hän pyysi minua mukaansa avuksi. Halkovajassa Pätkä kertoi, että

hän kyllä tuntee meidät, kun oli ollut sodan aikana Vuokkiniemessä ja hakenut meiltä maitoa. Pieni on maailma, päivittelin itsekseen.

Illalla, kun olimme hyvin levänneet ja syöneet, läksimme kalastajien neuvojen mukaan taivaltamaan kohti Ruotsin rannikkoa. Sukset heitimme pian pois, sillä kova ja pinnaltaan karkea jää oli hionut ne jo aivan valkeiksi. Ne vain pyörivät jaloissa. Oli parempi kulkea jalkaisin.

Yhdeksännen päivän aamulla saavuimme Ruotsin rannikolle. Näimme rannalla ihmisiä töissä. Huusimme heille, keitä olemme ja pyysimme soittamaan poliisille. Ei sitten kauan kestänyt kään, kun poliisiauto tuli ja vei meidät Haaparantaan. Olimme aivan turhaan kävellet parikymmentä kilometriä etelään päin.

Täisaunasta kuulusteluihin

Poliisilaitoksella meidät tarkastettiin. Kaikki taskut piti tyhjentää pöydälle. Kun Aleksin povitaskuista löytyi toisesta Uusi testamentti ja toisesta valtion viinakortti, poliisi ihmetteli vähän paheksuen, että "onkho kristhityllä miehelä viinhakirjha". Meitä pakkasi jo naurattamaan.

Tarkastuksen ja henkilö-tietojen kirjaamisen jälkeen oli vuorossa täisauna. Kaksi ennen meitä tullutta hoiti saunaa. Lopuksi meidät ohjattiin läheiselle koululle, missä päätettiin sijoituspaikastamme. Vaihtoehtoja oli kaksi, entinen sotilasalue noin kymmenen kilometriä Haaparannasta ja Vännäs lähellä Uumajaa. Meidät sijoitettiin entiseen kasarmiin lähelle Haaparantaan.

Massapuun parkkuuseen Borlängeen

Oltuamme siellä viisi kuusi viikkoa saimme kutsun tulla paikalliseen työnvälitystoimistoon. Siellä meille annettiin junaliput ja ensimmäisen työpaikkamme

osoite. Kyseessä oli metsätyömaa Taalainmaalla lähellä Borlängeä. Massapuuta siellä parkattiin petkeleellä eikä se niin helppoa ollut.

Oltuamme tässä työssä nelisen kuukautta saimme yllättäen kirjeen Roinisen Oivalta. Hän oli lyönyt kirveen kantoon ja lähtenyt etelään parempia työmaita etsimään. Nyt hän työskenteli Boråsin tekstiilitehtaalla ja kirjoitti, että tulkaa kaikki tänne, työpaikka ja asunto on jo valmiiksi hommatu. Niinpä Emil lähti matkaan ottamaan selvää asioista ja kirjoitti meille Boråsisista: "Kaikki on kunnossa, tulkaa tänne".

Borås oli niin kuin Suomessa entisaikaan Tampere, merkittävä vaateusteollisuuskaupunki. Valmisvaatteita tuottavasta Algotsin tehtaasta tuli meille pitkäaikainen työnantaja, Emilille eläkevuosiin asti. Tehtailla oli omia asuntoalueita työväelle.

Boråsisista Ruotsin karjalaiskeskus

Boråsin työmarkkinat houkuttelivat kaupunkiin runsaasti siirtolaisia, viankarjalaisia ja aunuksenkarjalaisia. Kaupungista tuli melkoinen karjalaiskeskus. Inkeriläisiä oli tullut jo meitä ennen ja he olivat perustaneet oman Inkeriläisten kerhonkin. Meillekin syntyi ajatus, että pitää saada oma kerho. Akonlahtelainen Vilho Jyrinoja pani sanan kiertämään kesällä 1948. Kokoonnuimme tehtaan vapaa-ajan tiloissa asiaa pohtimaan ja päätimme perustaa Karjala-kerhon, jonka nimeksi tuli Kalevalan Kansa Kerho (myöhemmin Kalevan Kansa-kerho).

ELMER SILLANPÄÄ
Borås (Vuokkiniemi)



Isä Kauko, isä Anton, metropoliitta Panteleimon ja arkkimandriitta Nikodim Kiescingissä.

Kirkkoisien kanssa Vienassa

Oulussa toimiva Pohjois-Viena-seura on Karjalan Sivistysseuran alaosasto. Sen toimintaperiaatteisiin kuuluu olla yhdyssiteenä eri maissa asuvien Vienan Karjalasta lähtöisin olevien henkilöiden välillä. Tätä periaatetta on toteutettu mm. joulukokouksilla seurajäsenten yhteisillä retkillä Vienaan. Matkalaisissa on aina vakituksia Vienan kävijöitä ja iloksemme myös ensi kertaa Karjalan maille matkaavia, sukujuuriltaan vianalaisia. Jokaiselle matkalle on mahdunut myös joitakin muista syistä Vienasta kiinnostuneita.

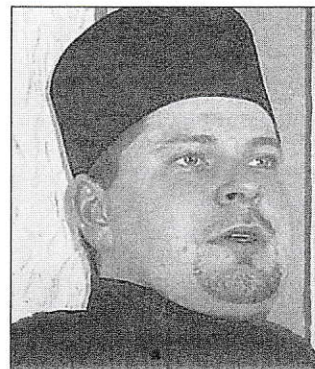
Me vanhat Vienan kulijat saimme mieluisan yllätyksen, kun Oulun ortodoksisen hiippakunnan metropoliitta **Panteleimon** ilmaisi kiinnostuksensa tutustua pohjoisimman Vienan alueisiin. Kesäkuussa toteutetulle retkelle saimme mukaan hänen lisäkseen muutakin arvovaltaista matkaseuraa: Karjalan Sivistysseuran puheenjohtaja **Ritva Kivi**, opetusneuvos **Jari Koivisto** Opetushallituksesta sekä rajaseutupappi isä **Kauko Ivanoff** ja kanttori **Oleg**

Kozirev. Matkalaisia oli yhteensä 23, kymmenvuotiaasta eläkeikäisiin.

Matkareitti suunniteltiin tällä kerralla Vienan Karjalan ortodoksia kirkkoja ja matkamiehen ristejä seuraten. Vaelsimme viiden päivän ajan ekumeenisessa hengessä nähden ja kokien sitä voimaa, mitä hengellisen elämän elpyminen on antanut karjalaiselle kansalle. Kirkot, keskeiset rakennukset kullakin kylällä, nousivat esiin muiden rakennusten joukosta maan- ja taivasmerkkeinä. Näimme ihmisten tulevan palveluksiin aamulla, päivällä, illalla. Useimmat matkalaisistamme osallistuiivat näihin harjaitiin ja sisäistä iloa henkiin tilaisuuksiin.

Kostamuksen ortodoksisen kirkkoon osuimme perjantai-illan ehtoopalvelukseen. Matkalla Vuokkiniemen hiljennyimme hetkeksi Tollonjoen vanhalla, arvokkaalla kalmismaalla. Vuokkiniemessä omat kirkkoisämme toimittivat aamupalveluksen. Jyskyjärvellä stuaarosta esitteli meille kylänsä tsasounan. Helluntaina, jolloin Uhtua juhli pru-

asniekkaansa, oli kirkossa jo aamukahdeksalta juhla-liturgia, jonka toimittamiseen metropoliitta Panteleimon ja papistomme osallistuivat yhdessä Uhtuan papin, isä **Pavel Nappisen** kanssa.



Isä Pavel, Uhtuan pappi, on sukuaan aunuksenkarjalainen.

Helluntaina, stroitsana, kaikki kynnelle kykenevät menevät Karjalassa kalmismaalle tervehtimään tuonilmaisiiin siirtyneitä omaisiaan ja ystäviään. Uhtualla koko kylä oli liikkeellä. Näimme kuinka arvostavasti pysädyttiin läheisen haudalle, kosketettiin muistoristiä, tai kivipaasia. Usein kuuli, kuinka muistelija puhui äänneen vainajan hyvistä teois-